

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2021.22

УДК 349.6; 349.4; 349.2; 349.3

Е.В. ПОЗНЯК, Т.А. ШАРАЄВСЬКА, О.І. ЗАЄЦЬ, Л.М. СІНЬОВА

Еліна Владиславівна Позняк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, психолог*

ORCID: 0000-0001-5515-4849

Тетяна Анатоліївна Шараєвська, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

ORCID: 0000-0003-0099-938X

Олена Іванівна Заєць, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка***

ORCID: 0000-0001-7969-2465

Людмила Миколаївна Сіньова, кандидат юридичних наук, доцент Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка****

ORCID: 0000-0002-5514-3549

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СУЧАСНІ НАУКОВІ ДИСКУСІЇ

Постановка проблеми. Досвід проведення науково-практичних конференцій і «круглих столів» на юридичному факультеті, згодом – в Інституті права, а сьогодні – в Навчально-науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – свідчить про актуальність та проблематику питань, пов'язаних із правовим регулюванням різного роду правовідносин. Осторонь не залишаються і питання еколого-правового, земельно-правового, аграрного-правового регулювання відносин, проблеми трудового права і права соціального забезпечення, які в сучасних умовах розвитку українського суспільства набувають все гострішої форми і нагальності їх вирішення. У зв'язку з цим доцільно вести мову і про розвиток системи гарантій права на забезпечення екологічної безпеки, і про новітні підходи до вирішення проблем правового регулювання природоресурсних і природоохоронних відносин, формування системи гарантій реалізації права на працю, на соціальний захист тощо.

© Е.В. Позняк, Т.А. Шараєвська, О.І. Заєць, Л.М. Сіньова, 2021

* *Elina Pozniak, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv, psychologist*

** *Tetiana Sharaievska, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

*** *Olena Zaiets, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**** *Liudmyla Sinova, Ph.D. in Law, Associate Professor of the Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Метою даного дослідження є виявлення науково-теоретичних і правових підходів у доповідях учасників всеукраїнської науково-практичної конференції до 10-річчя створення однойменних кафедр «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні», яка відбулася в Інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка 12 березня 2021 р.¹, до подальшого розвитку зазначених вище напрямів правового регулювання відносин у контексті національної екологічної, земельної, аграрної політики і державного регулювання питань трудового та соціального спрямування, а також внесення пропозицій учасниками конференції з удосконалення чинного законодавства з урахуванням участі нашої держави в міжнародних та європейських інтеграційних процесах.

Розкриттю мети дослідження сприяло розв'язання таких завдань, як: проведення аналізу теоретико-правових та спеціально-наукових підходів, політико-концептуальних документів, джерел міжнародного та європейського права, національного законодавства стосовно регулювання аграрних, земельних, екологічних, трудових відносин та відносин із соціального забезпечення.

Виклад основного матеріалу.

Пленарне засідання. Модератор – **Володимир НОСІК, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка** звернувся з вітальним словом до учасників конференції та наголосив на важливості проведення даної всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 10-річчя створення кафедр екологічного, земельного та аграрного права, трудового права та права соціального забезпечення. Шануючи давні традиції нашого Університету, здобутки наших Вчителів, кожна з кафедр здійснює дослідження, вкрай необхідні для розвитку правової доктрини в Україні як аграрно-індустріальної державі. Забезпечення безпеки довкілля, розвиток капіталу, сталий розвиток суспільства неможливі без ефективного використання землі і праці, використання новітніх знань. Вченим-правникам дедалі частіше доводиться оперувати такими категоріями, які не притаманні праву, але які впроваджуються у правову сферу, набувають правової форми. На теренах правової науки «спільну мову» шукають і математики, і фізики, і біологи – адже поєднання різних галузей наукових знань приводить до появи нових напрямів досліджень, «розвиток йде за В.І. Вернадським».

Олена ОРЛЮК, докторка юридичних наук, професорка, академік НАПрН України, в.о. директора Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка зазначила, що на сьогоднішній день вже 10 років кожна із представлених кафедр в окремому форматі розвивають вкрай актуальні напрями правової науки у галузевому розрізі. Але далеко не останнє десятиріччя фахівці кафедр приділяють увагу пошуку шляхів вирішення проблем аграрного, земельного, екологічного, трудового права, права соціального забезпечення. Вони досліджувалися нашими викладачами ще в складі єдиної кафедри – трудового, земельного і екологічного права (як про це слушно наголошується у Літописі кафедри, виданому у 2007 р.), та навіть задовго до того – ще із 70-х рр. минулого століття, а на теренах Університету – понад століття. Вчена зазначила: «Я пишаюся тим, що творчі педагогічні колективи розвиваються на сьогодні і представляють напрями, які для України є складними, але вкрай важливими і перспективними». Спеціалізація наших студентів в Інституті права, науково-методологічне і практичне наповнення наших курсів і спецкурсів дає можливість відповісти на виклики сьогодення. Не дарма земельна реформа в Україні втілюється саме представниками нашого юридичного факультету, правонаступником якого є Інститут права. «Представники нашого Інституту права доклали зусиль до проведення в Україні земельної реформи і вона буде успішною», – зазначила вчена. Серед проблем, які потребують вирішення, науковиця підкреслила необхідність виховання у суспільстві, яке пережило чорнобильську катастрофу, поваги до екологічної безпеки, дотримання правил збереження нашої унікальної природи. Разом із тим Україна потребує й правників, що готові здійснювати еколого-правий бізнес-консалтинг, які можуть фахово забезпечувати інноваційний розвиток держави, зокрема крізь призму зелених технологій. Очілиниця Інституту наголосила й на необхідності перегляду змісту освітньо-професійних програм з права та повернення права соціального забезпечення до блоку обов'язкових дисциплін, що мають викладатися майбутнім правникам. Слід пишатися й тим, що фахівцями Інституту, зокрема представниками Центру проблем імплементації європейського соціального права, кафедр трудового права та права соціального забезпечення і екологічного права успішно реалізується конкурсний проєкт Національного Фонду наукових досліджень. Олена Орлюк підкреслила, що рада бути присутньою на цьому форумі й щиро побажала його шановним учасникам великих успіхів!

Анатолій МІРОШНИЧЕНКО, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, перший заступник Голови Державної служби геодезії, картографії і кадастру України і перший завідувач кафедри земельного і аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка зазначив, що ця посада була найважливішою у його кар'єрі. Починав він свою викладацьку діяльність на кафедрі трудового, земельного і екологічного права, тому, за його словами, «у нашій співпраці відчувається плече кожного, адже ми пов'язані історично і з точки зору суспільних відносин – немає жорсткого розмежування між нашими спеціальностями. Ми невдовзі – з 1 липня – «відкриваємо» ринок земель, це торжество Конституції України і прав людини, відновлення історичної справедливості, тому цей рік є особливим для представників науки земельного і аграрного права, значення якої для українського суспільства зростає істотно».

Висвітлюючи тематику свого виступу «**Вдосконалення правового механізму виправлення помилок у державному земельному кадастрі**», Анатолій Миколайович навів приклади різних помилок в описі земельних ділянок при їх внесенні до Державного земельного кадастру і звернув увагу на необхідність розробки механізму їх виправлення. Вчений зазначив, що існуючий позасудовий (адміністративний) механізм виправлення помилок у відомостях Державного земельного кадастру (у т.ч. «накладок» – випадків, коли описи різних земельних ділянок в Державному земельному кадастрі повністю чи частково перекриваються) є досить громіздким. Здійснюючи аналіз положень законів України «Про Державний земельний кадастр»², «Про землеустрій» та інших нормативно-правових актів у цій сфері, судову практику, він наголосив, що в будь-якому випадку рішення суду про задоволення позову має бути підставою для внесення змін до державного земельного кадастру. Правила про ведення Державного земельного кадастру, на його думку, повинні передбачати менш формальні правила про виправлення існуючих помилок у його відомостях, зокрема дозволити виправлення таких помилок на підставі відповідних рішень судів за однієї умови – рішення суду повинно однозначно визначати, які саме зміни повинні бути внесені до кадастру.

Оксана ДРЕБОТ, докторка економічних наук, професорка, академік НААН України, завідувачка відділу інституціонального забезпечення природокористування Інституту агроекології і природокористування НААН України від імені Інституту привітала учасників Всеукраїнської конференції, яку присвячено 10-річчю зазначених кафедр, адже приємно, що вчителі й учні зібралися разом. Оксана Іванівна приділила увагу питанням, які є актуальними не лише для України та можуть вирішуватися тільки спільними зусиллями, адже «нестримне природокористування породжує суперечності, а необхідність збереження довкілля виходить на перше місце в міжнародних відносинах та заможного європейського поступу». У своєму виступі на тему «**Аспекти розвитку державного лісівництва в контексті земельної реформи в Україні**» вчена акцентувала увагу на таких проблемах українського державного лісівництва, як: ігнорування принципів земельної реформи та нормативних положень щодо кількісного обліку земель як головного природного ресурсу країни, включаючи відокремлені підприємства державного лісівництва; підміна змісту об'єктів праці в державному лісівництві; спотворена фінансово-економічна система плати за землю через оплату за заготовлю деревини тощо. Аналізуючи положення Земельного та Лісового кодексів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері ведення лісового господарства, науковиця акцентувала увагу на суперечності в підходах законодавця до визначення понять та змісту таких правових категорій, як «землі сільськогосподарського призначення» та «землі лісгосподарського призначення». Це призводить до виокремлення земель лісгосподарського призначення зі сфери аграрного виробництва та за економічним змістом не відповідає напрямам земельної реформи.

Інна КУДІНСЬКА, юристка Громадської організації «Трудові ініціативи» привітала учасників конференції зі святом, яке, «без сумніву, має історичне значення для розвитку трудового права як самостійної галузі. Надзвичайно приємно, що університет з багатовіковою історією успішно досліджує та розвиває багатогранну та соціально важливу науку трудового права в Україні».

Пані Інна також зауважила, що дуже цінує відкритість кафедри трудового права до співпраці з громадськими організаціями, адже наукова спільнота й громадськість своїм досвідом та знаннями можуть плідно сприяти ефективному соціальному діалогу в державі. Тим паче, в час активних та, подекуди, неоднозначних законодавчих змін в трудове законодавство України фахова експертиза з боку науковців має велике значення. Крім того, новітні тренди в сфері праці теж вимагають аналізу наукової спільноти, адже цифрові технології змінюють трудові відносини, швидкість та масштаби цих змін лише пришвидшуються, що, в свою чергу, змушує трудове право відповідним чином реагувати та модифікуватись. А зважаючи на те, що Україна серед світових лідерів за розвитком платформеної економіки, трудове право точно не може стояти осторонь.

Внесок кафедри трудового права в розвиток молодого покоління також було відмічено представницею ГО «Трудові ініціативи». Завдяки партнерству з кафедрою вдалось започаткувати традицію проведення дебатів з трудового права в Україні, студенти мають можливість оплачуваного стажування, а юристи-трудовики – обмін ідеями та напрацюваннями під час щорічних конференцій, які підтримуються ГО «Трудові ініціативи».

Лілія АМЕЛІЧЕВА, докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса під час свого виступу на тему «**Методологічна цінність та функціональна значущість юридичних конструкцій як схем правовідносин в сфері праці з іт-фахівцями у законопроектах № № 4303, 4303-1 та 4303-2 в умовах цифровізації суспільства**» наголосила на важливості синергетичного підходу до дослідження понять «цифрові компетентності» та «екологічні компетентності працівників», насамперед в ІТ-сфері, що є сьогодні двигуном нашої економіки. Під час переходу суспільства від постіндустріального до інноваційного слід враховувати рівень екомислення працюючих, можливості впровадження роботодавцями, зокрема, ІТ-компаніями концепції «зеленого офісу».

На екомислення у світі праці, метою якого є сталий екологічний розвиток суспільства, значний вплив справляє «Локальна повістка дня на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992) – Програма дій ООН щодо досягнення сталого розвитку, девізом якої є: «Думати глобально, діяти локально!». Ця програма характеризує соціально відповідальну поведінку роботодавців під час екологічної кризи. Екосвідомість не дається сама по собі суб'єктам трудових відносин та учасникам соціального діалогу. Велике значення для її розвитку й поширення має нині екологізація освіти, насамперед професійної.

Микола ІНШИН, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення радо привітав учасників Всеукраїнської конференції «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні» і побажав їм плідної роботи, цікавих та актуальних доповідей. У своєму виступі на тему «Соціальна безпека працівників-жінок» вчений зазначив, що за сучасних умов у світі спостерігається криза трудового права, зумовлена тиском роботодавців на ринок праці, суспільство і державу з метою зниження чи відміни більшості (чи навіть усіх) соціальних стандартів, передбачених як для жінок, так і для інших категорій працівників.

Володимир НОСІК, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка виступив із доповіддю на тему «Земельне й аграрне право в умовах здійснення правової реформи в Україні: науково-освітні та практичні проблеми». Вчений підкреслив особливе місце земельного та аграрного права у правовій системі України, які «впродовж 30-ти років реформування земельних та аграрних відносин сформувались і функціонують як самостійні наукові доктрини, навчальні дисципліни, галузі національного законодавства і права з відповідною інституційною структурою у юридичних вузах, наукових установах, органах державної влади, громадських і професійних об'єднаннях, мають безпосередній вплив на суспільну свідомість та правосвідомість».

Доповідач охарактеризував освітньої та наукової діяльності відомих вчених і педагогів, наших вчителів (П.Д. Індиченка, В.З. Янчука, В.Л. Мунтяна, І.М. Миронця, В.І. Прокопенка та ін.), а також закладених ними в 60-х – 70-х рр. ХХ ст. фундаментальних основ кафедри. Спочатку кафедри господарського та трудового права (80-і рр. минулого сторіччя), далі – кафедри господарського та трудового права, пізніше – кафедри господарського і аграрного права, згодом – кафедри економічного права, а ще пізніше – кафедри господарського права. У 1996 р. у результаті реорганізації кафедри господарського права було створено кафедру трудового, земельного і екологічного права. Тривалий час аж до 2011 р. ця кафедра під керівництвом проф. В.І. Андрейцева, за участі доцентів Г.І. Балюк, В.В. Носіка, М.В. Краснової, асистентів Т.Г. Ковальчук, Е.В. Позняк, у співпраці з представниками науки трудового права доцентами Я.І. Безуглою, О.Т. Панасюка та ін. розпочали підготовку правників за спеціальностями 12.00.06 та 12.00.05. У 2011 р. кафедру було реорганізовано шляхом поділу на три окремі кафедри земельного та аграрного права, екологічного права, трудового права та права соціального забезпечення.

У контексті забезпечення реалізації цілей сталого розвитку та громадянської злагоди Володимир Васильович зазначив, що «результати науково-освітньої, навчальної, методичної, виховної роботи науково-педагогічного колективу кафедри за минулі 10 років переконливо доводять практичну доцільність створення в одному з провідних університетів України кафедри земельного та аграрного права як інституційної складової з підготовки правників у галузі земельного та аграрного права за освітніми рівнями «Бакалавр», «Магістр», а також науково-освітнім рівнем «Доктор філософії» та науковим рівнем «Доктор юридичних наук».

Михайло ШУЛЬГА, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого у своєму виступі на тему «Правові засади дачного будівництва: минуле і сьогодення» наголосив на важливості забезпечення державою охорони та зміцнення здоров'я населення, відновлення працездатності людини та навіть положення чинного законодавства, якими регулюються відносини у сфері організації відпочинку населення. Аналізуючи правовий режим рекреаційних зон та земель рекреаційного призначення, він окремо присвятив свою увагу особливостям правового забезпечення використання земельних ділянок, наданих для дачного будівництва, та власне дачному будівництву. Розглядаючи практику використання земель для дачного будівництва та правового регулювання зазначених відносин за радянських часів, вчений дійшов висновку про те, що «Земельний кодекс УРСР (1990) розширив можливості отримання земельних ділянок не тільки для колективного, а й для індивідуального дачного будівництва». Михайло Васильович зауважив, що «законодавець створював ситуацію, коли, з одного боку, земельні ділянки для дачного будівництва надавались за рахунок земель населених пунктів, які використовувалися в якості операційної бази для забудови житловими, комунально-побутовими, промисловими, транспортними та іншими будівлями і спорудами з метою задоволення житлово-комунальних, культурно-побутових та інших потреб населення, а з другого, – у складі земель рекреаційного призначення, які призначені для організованого масового відпочинку і туризму населення, не передбачались землі, які б мали використовуватися для дачного будівництва. Земельний кодекс України в редакції від 13 лютого 1992 р. фактично залишив таку ситуацію без змін, вона існувала до прийняття нині діючого Земельного кодексу України (2001 р.)».

Висвітлюючи сучасні проблеми правового регулювання зазначених відносин, їх суб'єктно-об'єктний склад та особливості, вчений зазначає, що функціонування дачних і дачно-будівельних кооперативів значною мірою ускладнюється відсутністю спеціального закону, який би визначав режим використання земель рекреаційного призначення, закону «Про дачно-будівельні кооперативи», Типового статуту дачно-будівельного кооперативу.

Василь КОСТИЦЬКИЙ, доктор юридичних наук, професор у своїй доповіді на тему «Про уточнення екологічної функції ліберальної держави в умовах глобальних викликів» звернув увагу присутніх на різноманіття викликів (включаючи й екологічні), які постають перед людством у зв'язку із глобалізацією, розкрив зміст антропологічних ідей, на яких базується сучасна ліберальна держава.

Вчений розглянув вирішення проблем охорони довкілля у якості спільного обов'язку громадянського суспільства і держави. Погоджуючись із необхідністю «антропологізації» функцій держави за рахунок застосування комунікативного підходу, він наголосив на «грунтовній трансформації державою своєї функціональної складової», яку пропонує здійснювати двома основними шляхами: перший із них пов'язаний із появою нових функцій держави, а другий – з істотною трансформацією її традиційних функцій. Загальний аналіз кожного із цих шляхів, проведений доповідачем, допоміг зробити висновок, що «держава бере на себе відповідальність за збереження власне самого суспільства як певної соціокультурної цілості, як середовища проживання людини, що, зокрема, включає в себе не лише суто економічні аспекти, але й контроль за станом довкілля та його компонентів, за відносинами між громадянами, психічне та моральне здоров'я суспільства і його членів, культурою, рівнем освіти тощо».

Реалізацію екологічної функції держави вчений вбачає, зокрема, в розвитку інституційної системи, спрямованої насамперед: на гарантування екологічної безпеки людини; посилення екологічного контролю та його наукових, технічних і організаційних можливостей; загалом – на «забезпечення людині сприятливого для життя довкілля».

Секція «Екологічне право»

Володимир АНДРЕЙЦЕВ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України наголосив на актуальності розвитку правового забезпечення екологічної безпеки в нашій державі. У своєму виступі на тему «**Еколого-безпекий соціально-правовий імператив, його імплементація та розвиток у системі пріоритетів права екологічної безпеки**» він приділив особливу увагу важливості розвитку вчення про еколого-безпекий соціально-правовий імператив як стратегічний курс національної екологічної політики, формування механізму реалізації та захисту суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (навколишнє природне середовище), конституційоване ст. 50 Конституції України. Зазначений принцип закладено в основу об'єктивного і суб'єктивного права екологічної безпеки як комплексної галузі екологічного права та його, за словами вченого, «міжгалузевого суперінституту» – права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, вперше регламентованого ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Володимир Іванович наголосив на тому, що еколого-безпекий соціально-правовий імператив знаходиться у динамічному розвитку відповідно до мети і завдань реформування екологічних правовідносин, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Проводячи аналіз низки законодавчих норм та положень політико-правових документів у сфері забезпечення екологічної безпеки, вчений актуалізував необхідність прийняття Екологічного кодексу України, а також Закону України «Про екологічну безпеку».

Упровадження у життя зазначеного пріоритету вчений пов'язує із розвитком системи гарантій забезпечення безпеки економіки та інших сфер на досягнення безпеки держави, стану навколишнього природного середовища, безпеки людини і всього Українського народу. Він звернув увагу на необхідність посилення правового режиму надзвичайних ситуацій у сучасних умовах соціально-економічного розвитку, створення необхідних інституційних та структурних засад його ефективного забезпечення.

Марія КРАСНОВА, докторка юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України, професорка, професорка кафедри екологічного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в доповіді на тему «**Сучасні підходи до об'єктів екологічного права**» зробила висновок про те, що з'ясування фактичних об'єктів екологічних правовідносин є важливим завданням науки екологічного права, юристів-практиків. Від цього, на її думку, залежить ефективність прийняття екологічно важливих рішень, надання фізичним та юридичним особам консультацій з питань здійснення ними своїх прав та обов'язків, а також ступінь захисту при їх порушенні.

Зокрема, Марія Василівна зазначила, що науково-методологічно об'єкти екологічного права класифікують, поділяють на певні види, що дає змогу краще з'ясувати їх суть та значення. Так, поділ на диференційні об'єкти допомагає з'ясувати сутність загальних та спеціальних об'єктів природи, які розмежовуються один від одного з метою ефективного забезпечення їх правового режиму. Поділ на комплексні об'єкти дає змогу виділити сукупність природних об'єктів, які спільно утворюють самостійні об'єкти правового регулювання, що потребує особливого використання та охорони. До інтеграційних, тобто як до виокремлених особливих об'єктів, відносять навколишнє природне середовище. З урахуванням тенденцій у міжнародному екологічному законодавстві об'єктом права доцільно визначати його характеристики, такі як екологічна безпека, клімат. Зокрема, екологічна безпека визначена ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» як стан навколишнього природного середовища, при якому здійснюються заходи попередження виникнення надзвичайних екологічних ситуацій; життя і здоров'я громадян та їх права, що охороняються та захищаються від небезпечної екологічної обстановки.

Надія КОБЕЦЬКА, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника у виступі на тему «**Особливості правового статусу природокористувачів – суб'єктів господарювання**» зазначила, що аналіз закріплених у законодавчих актах прав та обов'язків суб'єктів господарювання у відносинах використання природних ресурсів дає підстави виділити: загальні права та обов'язки, визначені в Господарському кодексі України, та спеціальні права та обов'язки, закріплені природноресурсними та іншими спеціальними нормативно-правовими актами.

Доповідачка акцентує, що у системі прав суб'єктів господарювання особливе значення має право отримувати доходи від результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів. Це

право використання природних ресурсів з метою одержання від них корисних властивостей у вигляді доходу одночасно є одним із способів набуття права власності на результати експлуатації природного ресурсу. У межах реалізації цього права відбувається перехід права власності на вилучені природні ресурси та зміна їх правового режиму.

У системі обов'язків визначається виділити обов'язок строго цільового використання природних ресурсів та обов'язок збереження, раціонального використання природних ресурсів, дотримання природоохоронних вимог. Юридичний зміст вимоги цільового використання полягає у тому, що природний ресурс має використовуватись відповідно до того призначення, яке визначено законодавством, обліково-кадастровою документацією і правовстановлюючими документами на нього. Обов'язок збереження природних ресурсів прямо пов'язаний з особливостями цих об'єктів та їх загальносуспільним значенням. Для господарюючих суб'єктів-природокористувачів особливе значення повинні мати екологічні імперативи, принципи раціонального використання природних ресурсів, розумного поєднання природоохоронних та комерційних інтересів.

Юлія КРАСНОВА, докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України у виступі на тему «Сучасні підходи до забезпечення права на доступ до правосуддя з питань довкілля» акцентувала увагу на аргументах, що виступають на користь запровадження спеціалізованих екологічних судів.

На думку пані Юлії, така спеціалізація судів забезпечується передусім глибокими еколого-правовими знаннями, оскільки екологічні суди повинні мати в своєму складі експертів, які спеціалізуються у різних сферах знань, мають відповідний досвід, здатний сприяти ефективному розгляду складних справ, що стосуються раціонального природокористування, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки; ефективність діяльності екологічних судів, створення спеціалізованих судів дасть змогу зробити процес розгляду екологічних спорів більш швидким та ефективним; можливість для держави показати своїм громадянам дійсну стурбованість екологічними проблемами і намір вплинути на існуючу ситуацію у межах реалізації своєї екологічної політики; значне скорочення судових витрат завдяки організації власних спеціальних екологічних процедур розгляду екологічних спорів; забезпечення однаковості судової практики з екологічних питань, що дасть сторонам змогу мати можливість: прогнозувати ймовірний результат справи на підставі раніше прийнятого рішення; розширення суб'єктного складу судового розгляду, оскільки відкривається можливість для позовів, що впливають із суспільного інтересу, участі в процесі заінтересованих третіх осіб, колективних позовів тощо; встановлювати пріоритети з розгляду термінових справ; активно використовувати альтернативні способи вирішення екологічних спорів; застосовувати екологічними судами інтегрованого підходу до розгляду справ, пов'язаних з навколишнім природним середовищем, приймати рішення з питань, які зазвичай належать до компетенції різних органів, проте взаємопов'язані між собою; спеціалізовані екологічні суди можуть поєднувати в своїй діяльності різні юрисдикції (цивільну, кримінальну, адміністративну), що дасть їм змогу застосовувати найбільш ефективні способи судового захисту екологічних прав.

Анжела СЛЕПЧЕНКО, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри екологічного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у своїй доповіді на тему «Національно-патріотичне виховання як елемент екологічної освіти: правові аспекти» зазначила, що національно-патріотичне виховання тісно пов'язане з екологічною освітою. Актуальність виступу підтверджується загостренням суспільно-політичної ситуації в Україні та проблемою збереження територіальної цілісності держави, що ставлять на порядок денний правові аспекти формування патріотизму у дітей та молоді за допомогою усіх можливих соціально-правових засобів. Доповідачкою проведено стислий огляд нормативно-правових актів, прийнятих в Україні за останні роки, у яких визначено основні напрями розвитку та зміст національно-патріотичного виховання. Підкреслюється, що особливостями українського патріотизму завжди була особлива любов до рідної природи. Тому екологічне та національно-патріотичне виховання – це споріднені явища, спільною метою яких є культивування не лише таких рис української ментальності, як працелюбність, свобода, справедливість, доброта, а й бережливого ставлення до рідної природи, розуміння еколого-правових аспектів її охорони. Екологічні та правові знання мають бути елементами патріотичного виховання, спрямованого на формування учнів та молоді як патріотів зі сформованим цілісним сприйняттям Батьківщини, в тому числі і як певної території з наявними на ній природними ресурсами, які підлягають збереженню та охороні. Невід'ємним елементом патріотизму має стати розуміння необхідності забезпечення екологічної безпеки на рідній землі та проблем її правового забезпечення.

Наприкінці Анжела Слєпченко зазначила, що усі традиційні чинники формування національно-культурної ідентичності, зокрема такі, як історична правда, історична пам'ять, національні ідеали, національна гідність, національна самосвідомість, патріотизм мають бути доповнені екологічним та еколого-правовим змістом і виражатися у таких поняттях, як, зокрема, національні екологічні ідеали, національна екологічна та еколого-правова свідомість, екологічний патріотизм. Відповідно, екологічна освіта та освіта в інтересах сталого розвитку, як і еколого-правова освіта майбутніх юристів, мають включати в себе національно-патріотичну складову.

Марія ВАЩИШИН, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка у своєму виступі на тему «Проблеми законодавчого розмежування екологічної мережі та природно-заповідного фонду» акцентувала свою увагу на тому, що існує потреба в розмежуванні національної екомережі з природно-заповідним фондом

України. Зазначені пропозиції обґрунтовані тим, що екомережа є єдиною територіальною природоохоронною системою, а об'єкти природно-заповідного фонду не пов'язані між собою; екомережу формують чотири типи її структурних елементів (ключові, сполучні, буферні та відновлювані території), а природно-заповідний фонд є одним із складових елементів національної екомережі, що належить тільки до її ключових територій; структурні елементи екомережі виконують заповідну, сполучну, захисну та відновну функції у сфері охорони довкілля, а природно-заповідний фонд – лише охоронну (заповідну); за максимальними показниками площа національної екомережі повинна досягти 41 % території України, а показник заповідності може становити 15 % території України; екомережа як стратегія державного екологічного управління та форма інтегрованої природоохоронної діяльності має функціональний загальнодержавний характер, а природно-заповідний фонд є сталим комплексом природоохоронних об'єктів та територій, безпосереднє управління якими здійснюється на локальному рівні; екомережа як спеціальна функціональна територія загальнодержавного значення включається до Генеральної схеми планування території України, а об'єкти та території природно-заповідного фонду мають точковий, а не генералізований характер тощо.

Пані Марія також зауважила, що на відміну від консервативної природно-заповідної форми охорони навколишнього природного середовища комплексна екомережева форма природоохоронної діяльності спрямована на позитивну трансформацію стану довкілля, адже виконання програм збереження та відтворення складових елементів екомережі дозволяє невиснажливе використання природних ресурсів; забезпечує ренатуралізацію деградованих ділянок; гарантує покращення природно-ресурсного потенціалу.

Катерина КОЗМУЛЯК, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в доповіді на тему «**Медіація в процедурі стратегічної екологічної оцінки**» зазначила, що попри очевидні переваги, існує й низка проблем у запровадженні медіації в зазначеній сфері. Зокрема, як підкреслює доповідачка, в Україні досі відсутнє чітке правове регулювання з окреслених питань. У зв'язку з цим для належного правового регулювання медіації в даній сфері за необхідне пропонується вирішення наступних питань, а саме: на якому етапі СЕО може і повинна бути застосована медіація; чи може бути визнана медіація в окремих випадках обов'язковою до застосування; якими мають бути строки проведення медіаційної процедури.

Доповідачкою були зроблені висновки та рекомендації стосовно запровадження медіації у процедуру СЕО. Зокрема, вона може бути застосована на будь-якому етапі СЕО. Якщо ж стає очевидним, що конфлікту не уникнути, медіація повинна бути застосована якомога раніше. Адже, як свідчить практика, задля максимально можливого врахування інтересів усіх заінтересованих сторін, залучення громадськості до діалогу повинно відбуватися з самого початку процесу планування (коли ідеї можуть обговорюватися, оскаржуватись та доопрацьовуватись) і тривати аж до прийняття ДДП.

Доцільно в порядку проведення громадських слухань передбачити норму, за якою організатор таких слухань у випадку наявності принципових суперечностей щодо ДДП обов'язково повинен запропонувати сторонам врегулювати спір за допомогою медіації. Це допоможе уникнути численних позовів, спрямованих на скасування рішення, прийнятого за результатами СЕО. Важливим є також чітке визначення часових меж проведення медіаційної процедури. Вони мають бути достатніми для належної підготовки, проведення конструктивних переговорів та прийняття узгодженого рішення. При цьому строки не повинні бути надто тривалими, щоб суттєво не гальмувати розробку ДДП.

Секція «Земельне та аграрне право»

Тетяна ХАРИТОНОВА, докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія» привітала учасників конференції, відзначила масштабність заходу і виступила з доповіддю на тему: «**Green Deal та його реалізація в аграрному секторі України**», в якій зокрема підкреслила, що Україна взяла європейський курс на участь у проєкті «Зелена Угода». Аналізуючи напрями екологізації процесів у сфері економіки та в суспільному житті у зв'язку з реалізацією положень «Зеленої угоди» в аграрному секторі, вчена окреслила основні напрями діяльності нашої держави, які потребуватимуть їх належного правового забезпечення. Серед них: 1) кліматичний; 2) енергетичний; 3) промисловий; 4) сталої та розумної мобільності; 5) зеленої сільськогосподарської політики; 6) збереження біорізноманіття; 7) нульового забруднення; 8) належного фінансування та фінансового забезпечення; 9) абсолютного лідерства Євросоюзу в питанні переходу до кліматично нейтральної Європи у найкоротший час (кінцевий термін – до 2050 р.). Введення карбонового податку, використання аграрних ресурсів та продуктивність аграрного виробництва – це ті реалії, які, на думку Тетяни Євгенівни, можуть очікувати нашу державу.

Доповідачка зазначила також про те, що «не зважаючи на затвердження Цілей сталого розвитку України, з яких не один пункт присвячений напрямкам розвитку та функціонування аграрного сектору, Україна потребує максимального оновлення законодавства щодо використання чистих джерел енергії, ухвалення закону про зелений водень та водневу економіку, закону про відходи тваринного походження та ін.». Попри недоліки державної політики, необхідність цілісної трансформації економіки та модернізації агропромислового комплексу, наслідки світової пандемії, вона висловила сподівання на те, що в українській Green Deal є майбутнє.

Христина ГРИГОР'ЄВА, докторка юридичних наук, доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія», виступ якої на тему «**Вплив європейського Green Deal на агробізнес України: цунамі еколого-правових вимог чи еволю-**

ційний трамплін?» викликала неабиякий інтерес. Зокрема, доповідачкою було розкрито основні світові ідеї Green Deal та їх майбутній вплив на економіку України, особливо аграрний сектор. Як висновок було зазначено, що нам конче необхідно розробити власний національний варіант «Green Deal Україна». Це світова практика, бо Green Deal – це концепція, яка переломлюється крізь призму кожної держави і отримує свій унікальний портрет. Green Deal у всіх державах має свої власні відмінні характеристики. В нашій державі, якщо ми хочемо провести екологізацію розумно і ефективно, треба вже зараз розробити свій Green Deal. «Якщо все ж таки будуть напрацьовані концептуальні основи національного екологізаційного поступу із дотриманням інтересів нашої держави, то екологізація сільського господарства здатна утворити своєрідний трамплін для вітчизняного агробізнесу, підняти його на новий рівень ефективності, безпечності і сталості».

Андрій ДУХНЕВИЧ, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки виступив з доповіддю «**Правові механізми вирішення спорів у рамках СОТ та угоди про асоціацію з ЄС**». Доповідач привітав учасників конференції і підкреслив, що «в грудні 2020 р. арбітражною групою було винесено постанову, відповідно до якої було визнано право України на обмеження експорту лісу за певних обставин, однак діючі заборони мають бути відкориговані з урахуванням зобов'язань України за Угодою про асоціацію». Це відбулося вперше для України за позовом країн ЄС в рамках Угоди про асоціацію, а не в рамках СОТ. У вирішенні суперечок у рамках СОТ Україна брала участь не один раз. Тому Андрій Вікторович порівняв механізми вирішення спорів у рамках СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС і зазначив, зокрема, що вирішення спорів за Угодою про асоціацію з ЄС є значно швидшим, застосовується до будь-якого спору щодо тлумачення та застосування Угоди, якщо не передбачено інше, хоча має чимало схожого із механізмом вирішення спорів у рамках СОТ. Основні суттєві відмінності, виділені вченим, наступні: 1) більш розширений статус арбітражної групи порівняно з групою експертів; 2) відсутність можливості апеляційного оскарження постанови арбітражної групи; 3) специфічні зобов'язання арбітражної групи, які виникають у випадку розгляду спорів щодо тлумачення та виконання положень Угоди стосовно нормативно-правової апроксимації. На завершення виступу було відзначено, що тепер Україна має можливість і практику вирішення спорів як у рамках СОТ, так і Угоди про асоціацію з ЄС.

Олена ЗАЄЦЬ, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка виступила з доповіддю на тему «**Земельно-правові проблеми реформи децентралізації**», яка викликала неабиякий науковий інтерес. Вчена зазначила, що одним із завдань, поставлених Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади є визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність і належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази. Але допоки законодавець розмірковує, в якому варіанті прийняти законопроект № 2194, виконавча гілка влади вже декілька років поспіль намагається прискорити цей процес (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2018 р. № 60-р «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад»). Це розпорядження прямо суперечило чинному ЗКУ в частині погодження з ОТГ питань передачі зазначених земель органами Держгеокадастру у приватну власність або користування. Але такий обов'язок органи Держгеокадастру отримали значно раніше – відповідно до доручення віце-прем'єр-міністра – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Б. В. Гройсмана від 8 жовтня 2014 р. № 37732/0/1-14 та рішення колегії Держземагентства України № 2/1 від 14 жовтня 2014 р. Сумлінне виконання цих доручень і наказів з боку органів Держгеокадастру створило привід для формування відповідної судової практики. Слід підкреслити, що суди в основному правильно оцінили зазначене вище доручення і рішення колегії як такі, що прямо суперечать чинному Земельному кодексу України. Водночас наслідки таких незважених урядових рішень ще певний час залишатимуться приводом для оскарження і обтяжуватимуть судову систему. Тому якнайшвидше вирішення питання передачі значної частини земель державної власності у комунальну (зокрема, у контексті Законопроекту № 2194) дасть можливість вирішити й цю проблему.

Іван КОСТЯШКІН, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова у доповіді на тему «**Право власності на землю територіальних громад: проблеми правового забезпечення**» детально зупинився на проблемах правового забезпечення права власності на землю громад. Право комунальної власності пройшло тривалий шлях становлення, зазначив доповідач, який триває і зараз. Вчений надав критичний аналіз заходів децентралізації, спрямованих на передачу земель державної власності у комунальну, враховуючи дані про те, значна частина цих земель вже передана у приватну власність, а також законопроекту № 2194 та Закону України від 16 квітня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад». Так, на думку вченого, головною проблемою залишаються межі та територія територіальних громад. «Для того, щоб визначити право власності громад у межах таких громад, то потрібно згідно з Конституцією України на законодавчому рівні визначити межі громад. За інших обставин це виглядає як спроба легалізувати неіснуючий адміністративно-територіальний поділ». Як висновок, Іван Олександрович наголосив на необхідності легалізації такої адміністративно-територіальної одиниці як територіальна громада, законодавчому закріпленні порядку вста-

новлення її меж. Тоді право комунальної власності громад буде належно гарантованим. Доповідь Івана Костяшкіна викликала жваву наукову дискусію.

Тетяна КУРМАН, докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого виступила з доповіддю «Реалізація ЦСР в агросфері: теоретико-правові проблеми та напрями їх подолання». Тетяна Вікторівна, зокрема, зазначила, що «незважаючи на докорінні політичні, економічні та соціальні зміни, які зумовили перехід України до ринкової економіки, аграрна політика й інтерсивно-виснажливі підходи до ведення сільськогосподарського виробництва залишилися майже на тому ж рівні. Запровадження концепції сталого розвитку в агросфері є вкрай актуальним завданням сьогодення, адже здатне допомогти у вирішенні наявних виробничих, економічних та соціальних проблем, задля забезпечення прав не лише теперішнього, а й майбутніх поколінь». Доповідачка зазначила, що Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» визначено 17 ЦСР, з яких 11 цілей стосуються агросфери: подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки, сприяння сталому розвитку сільського господарства, забезпечення здорового способу життя, сприяння інноваціям тощо, але єдиної концепції їх досягнення у цій сфері немає. Є потреба модернізації аграрного законодавства та вдосконалення повноважень Міністерства аграрної політики України, зокрема у сфері контролю. Саме Міністерство має ініціювати і розробити певну стратегію, механізм у напрямі досягнення ЦСР – Концепцію сталого розвитку агросфери на період до 2030 року. А вже наступним кроком має стати розробка проєктів законодавчих актів у цій сфері. Тетяна Вікторівна підсумувала, що «на сьогодні вкрай актуалізувалася проблема переорієнтації державної аграрної політики на високоефективну інноваційну, засновану на принципах сталого розвитку, що сприятиме вирішенню продовольчої та екологічної проблем, формуванню агроекологічного іміджу нашої держави, підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції національних виробників та аграрного сектору економіки України як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, а також сталому сільському розвитку».

Павло КУЛИНИЧ, доктор юридичних наук, професор, завідувач сектору проблем аграрного та земельного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, член-кореспондент Національної академії правових наук України у своїй доповіді під назвою «Правове забезпечення цифровізації земельних відносин в Україні: зміст та основні напрями» зазначив про знаковість цього року: 30 років від початку земельної реформи в Україні, 20 років від прийняття чинного Земельного кодексу України та інші численні ювілеї. Вчений відмітив як позитивні, так і численні негативні риси процесу реформування земельних відносин, тому великі сподівання покладаються на Законопроекти № 2194 та № 2195, які наступного тижня мають бути прийняті Верховною Радою України. Проте на цьому земельна реформа не завершується, бо з 1 січня 2021 р. набула чинності реформа цифровізації. Вчений повідомив, що «з прийняттям Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» закладений початок формуванню у земельному законодавстві України принципу доступності публічних даних про землю, що символізує початок епохи цифровізації земельних відносин. Суть даного принципу полягає в тому, що всі передбачені законом і створені у процесі ведення відповідних державних реєстрів відомості про землю та пов'язані з нею природні та інші ресурси (геопросторові дані) як багатоаспектний об'єкт земельних та інших правовідносин є доступними для суб'єктів таких правовідносин в режимі реального часу в офіційній формі та тією мірою, якою такий доступ забезпечують використовувані такими суб'єктами комп'ютерна техніка та програмне забезпечення». Після прийняття Закону, як зазначив вчений, відбувається напрацювання підзаконних нормативно-правових актів та створення геопорталу, до якого під'єднують усі наявні портали, які містять інформацію про землю. Павло Федотович запропонував основні складові елементи правової інфраструктури цифровізації земельних відносин з огляду на особливий правовий механізм їх функціонування.

Роман МАРУСЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри земельного та аграрного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в доповіді на тему «Земельна реформа та її результати: критичний погляд» зосередив увагу аудиторії на аналізі передумов, особливостей здійснення земельної реформи (яка триває в Україні понад 30 років) та на її результатах. У рамках критичного погляду вчений доповів про ряд негативних наслідків системного характеру, які є повністю або частково незворотними в умовах існуючого правопорядку. Серед них, зокрема, приватизація земель, яка втілювалася у використанні численних схем, що спотворили її мету; інвентаризація земель, яка станом на кінець 2020 р. (тобто через 30 років після спливу поставленого строку) у більшості областей (за винятком однієї) завершена не була; створення електронної бази даних Державного земельного кадастру, наповнення якої станом на сьогодні залишає бажати кращого та інші. Доповідач висловив сумнів щодо ефективності заходів, запланованих 30 років тому, та вважає відкритим питання про ефективність заходів сучасного етапу земельної реформи.

Секція «Трудове право та право соціального забезпечення»

Віктор ЩЕРБИНА, доктор юридичних наук, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в доповіді на тему «Зайнятість: сучасні соціально-економічні та правові проблеми в Україні» наголосив на тому, що формування різноманітних моделей регулювання зайнятості у різних країнах свідчить про те, що єдиного рецепту, який здатний вирішити усі проблеми, не існує. Сьогодні в умовах постійно змінюваних вимог ринку праці, наростання нестабільності, що поглинаються через глобалізацію та інтеграцію економік різних країн світу, на порядку денному стоїть питання формування принципового нового, більш гнучкого

механізму, що допомагатиме ефективно адаптуватися до новацій. Деякі спроби створення подібного механізму вже існують. Прикладом є розроблена у низці країн північно-західної Європи модель захищеного гнучкого ринку праці (flexicurity), національні різновиди якої успішно реалізуються в Австрії, Данії та Нідерландах. Відповідно до такої моделі держава законодавчо закріплює гнучкі умови найму та звільнення працівників, надаючи роботодавцю широкий ступінь свободи, яка необхідна для проведення реструктуризацій (об'єктивно необхідних у логіці інноваційного розвитку). Проте вона одночасно бере на себе додатковий обсяг соціальних зобов'язань, які компенсують працівникам зниження обсягу соціальних гарантій, що надавалися роботодавцями.

Галія ЧАНИШЕВА, докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент НАПрН України, декан соціально-правового факультету Національного університету «Одеська юридична академія» у своєму виступі «Суб'єкти та об'єкти соціальної політики» звернула увагу на відсутність єдиних наукових підходів до розуміння таких елементів структури соціальної політики, як її суб'єкти та об'єкти.

Сутність соціальної політики пов'язується з підтримкою і розвитком відносин між різними соціально-демографічними групами населення та всередині них, створенням умов для їх нормальної життєдіяльності, встановленням соціальних гарантій і економічних стимулів для участі в суспільному виробництві, соціальним забезпеченням і соціальним розвитком. У центрі уваги соціальної політики мають бути людина, її добробут, створення умов її розвитку й самореалізації, життєзабезпечення і соціальна безпека населення в цілому. Це відповідає положенням таких міжнародних джерел, як, зокрема, Конвенція МОП про основні норми та цілі соціальної політики № 117 від 6 червня 1962 р., ратифікована Законом України від 16 вересня 2015 р., яка є частиною національного законодавства та має важливе значення для розробки державної соціальної політики.

Сергій ВАВЖЕНЧУК, доктор юридичних наук, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в доповіді на тему «Поновлення на роботі, як захід захисту трудових прав в господарській юрисдикції» зазначив, що ґрунтуючись на матеріалах власних досліджень щодо охорони та захисту трудових прав та з огляду на законодавство України й широку судову практику, можливо констатувати, що такий захід захисту трудових прав, як поновлення на роботі, застосовується судами не лише у цивільній та адміністративній юрисдикції, а й в господарській юрисдикції. У цьому ключі проблеми насамперед виникають через складності у з'ясуванні правової природи відносин, що склалися між суб'єктами: керівником підприємства та підприємством. Справа у тому, що між згаданими суб'єктами можуть мати місце як корпоративні, так і трудові правовідносини, що окреслені, відповідно, ст. 99 ЦК України та ст. 36 КЗпП України. Як наслідок, у господарській юрисдикції увага приділяється конкуренції ст. 36 КЗпП України та ст. 99 ЦК України. Враховуючи контент аналіз судових справ, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових справ, увагу привертає справа № 562/304/17.

У межах вирішення даної справи Верховний Суд зауважив, що оскільки підставою поданого позову відповідна особа вказує недотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання й проведення загальних зборів товариства, що є порушенням прав учасника на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства, то спір в цій частині за своєю правовою природою та правовими наслідками, як правильно зазначив апеляційний суд, належить до корпоративних спорів і підлягає вирішенню господарськими судами. Тобто, якби позивачем було зазначено недотримання вимог трудового законодавства, тоді можна було б говорити про застосування трудо-правових заходів захисту в межах трудового законодавства.

Наталія МЕЛЬНИЧУК, докторка юридичних наук, професорка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка запропонувала до обговорення питання правового регулювання гнучкого режиму робочого часу з огляду на нещодавно внесені зміни до Кодексу законів про працю. Особливу увагу учасників дискусії викликало положення про право роботодавця в разі порушення встановленого гнучкого режиму робочого часу, крім застосування відповідних дисциплінарних стягнень, перевести працівника на загальний режим роботи без дотримання вимоги щодо повідомлення працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну істотних умов праці. Зробили висновок про необхідність комплексного підходу і розуміння природи трудових відносин навіть при внесенні окремих змін, що зумовлює необхідність доопрацювання відповідних положень з метою уникнення неузгодженості між нормами, що регулюють зміну істотних умов праці.

Світлана ЧЕРНОУС, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка акцентувала увагу на проблемах правового регулювання гнучкого режиму робочого часу в сучасних умовах існування нашої держави. Зокрема, всупереч гарантіям, встановленим як на міжнародному, так і на національному рівні, законодавець (відповідно до ч. 6 ст. 60 КЗпП України) наділив роботодавця правом для задоволення своїх економічних інтересів в односторонньому порядку змінювати режим праці, а отже, залучати до роботи працівника в тих умовах, на яких останній не надавав згоду працювати. Крім того, відмова працівника працювати в таких умовах може розглядатися як дисциплінарний проступок, що є підставою дисциплінарної відповідальності працівника. На думку Світлани Черноус, гостра потреба унормування зазначеного спеціального режиму робочого часу не може бути підґрунтям для легалізації зміни засад правового регулювання праці, що передбачає відхід від соціального спрямування норм трудового законодавства на користь збільшення обсягу владних повноважень і задоволення економічних інтересів роботодавця та від-

ступу від принципу заборони примусової праці, про що може свідчити аналіз новітніх норм, введених до змісту КЗпП України. Отже, вказані положення законодавства про працю мають бути змінені.

Тетяна ЗАНФІРОВА, докторка юридичних наук, професорка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка зазначила, що враховуючи темпи застарівання знань, здобувати «просто знання» сьогодні недостатньо. Особливе значення набуває вміння вільно і критично мислити, аналізувати і піддавати сумніву. На здобуття таких вмінь та навичок і спрямована навчальна дисципліна «Філософія трудового права».

Філософія трудового права як міждисциплінарний напрям наукових досліджень становить єдність нормативно-критичного і нормативно-догматичного дискурсів і саме нормативно-критичний дискурс є превалюючим для нашого курсу. Критичне і творче мислення – це єдине, що не здатні замінити інформаційні технології. З цих міркувань значення філософської трудо-правової науки складно переоцінити.

Ярослав МЕЛЬНИК, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (керівник наукової теми НДР № 20БФ042-01) Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у своєму виступі на тему «Юридичні факти «неефективного права» та їх місце у трудовому та соціальному праві» проаналізував позиції вчених та висловив власне бачення проблем співвідношення ефективності й неефективності в праві. «Юридичні факти неефективного права» в трудовому та соціальному праві вчений розглядає як конкретні життєві обставини, зумовлені аномаліями (відхиленнями), які призводять до виникнення інших правовідносин, що можуть охоплюватися виходом за межі, встановлені правом та/або законом. Ярослав Ярославович зазначив, що місце юридичних фактів «неефективного права» в системі трудового та соціального права полягає щонайменше у спорідненості, нерозривності цих двох галузей права. Порушення норм трудового права тягне за собою наслідки для соціального права.

Висновки. Учасники конференції дійшли висновку про те, що відносини в сфері забезпечення екологічної безпеки, природокористування та охорони навколишнього природного середовища потребують належного правового регулювання з урахуванням сучасних підходів до їх вирішення на засадах сталого розвитку та з огляду на новітні виклики. Оскільки наука і техніко-інформаційний розвиток перебувають у постійному русі, вдосконалюючись та набуваючи нових форм і змісту, ми маємо вести мову про «осучаснення» підходів до розуміння і правового регулювання екологічних, земельних та аграрних відносин. Не стоять осторонь і проблеми в сфері вдосконалення правового регулювання трудових відносин та відносин із забезпечення соціального захисту. Особливого змісту ці питання набули в умовах надзвичайної екологічної ситуації медико-біологічного характеру, а саме пандемії COVID-19.

Учасниками конференції неодноразово акцентувалась увага на необхідності більш ретельного дотримання і виконання норм міжнародного та європейського екологічного законодавства, що стане однією із передумов сталого розвитку нашої держави, розвитку правосвідомості й правової культури в Україні.

¹ Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні: тези доповідей учасників всеукраїнської дистанційної наук.-практ. конф. до 10- річчя створення однойменних кафедр (м. Київ, 12 березня 2021 р.). Київ : Освіта України, 2021. 518 с.

² Нормативно-правові акти див. згідно з Офіційним сайтом Верховної Ради України. URL: [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)

Резюме

Позняк Е.В., Шарасєвська Т.А., Заєць О.І., Сіньова Л.М. Здобутки та перспективи розвитку в Україні аграрного, земельного, екологічного, трудового права та права соціального забезпечення: сучасні наукові дискусії.

У статті проаналізовано виступи учасників всеукраїнської науково-практичної конференції до 10-річчя створення однойменних кафедр «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні», яка відбулася в Інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка 12 березня 2021 р. Наукові доповіді та дискусії учасників конференції стосовно методології, теорії та особливо практики правового регулювання аграрних, екологічних, земельних, трудових відносин і відносин із соціального забезпечення спрямовані на усунення недоліків та колізій у чинному законодавстві, забезпечення сталого розвитку нашої держави, європейську та міжнародну інтеграцію.

Ключові слова: аграрне право, екологічне право, земельне право, правове регулювання, право соціального забезпечення, трудове право.

Резюме

Позняк Е.В., Шарасєвская Т.А., Заец Е.И., Синьова Л.М. Достижения и перспективы развития в Украине аграрного, земельного, экологического, трудового права и права социального обеспечения: современные научные дискуссии.

В статье проанализированы выступления участников всеукраинской научно-практической конференции к 10-летию создания одноименных кафедр «Аграрное, земельное, экологическое, трудовое право и право социального обеспечения: достижения и перспективы развития в Украине», состоявшейся в Институте права Киевского национального университета имени Тараса Шевченка 12 марта 2021 г. Научные доклады и дискуссии участников конференции по методологии, теории и особенно практике правового регулирования аграрных, экологических, земельных, трудовых отношений и отношений по социальному обеспечению направлены на устранение недостатков и коллизий в действующем законодательстве, обеспечение устойчивого развития нашей страны, международную и европейскую интеграцию.

Ключевые слова: аграрное право, земельное право, правовое регулирование, право социального обеспечения, трудовое право, экологическое право.

Summary

Elina Pozniak, Tetiana Sharaievska, Olena Zaiets, Liudmyla Sinova. Achievements and Prospects of Agrarian, Land, Environmental, and Labor Law and Social Security Law Development in Ukraine: Modern Scientific Discussions.

The experience of holding scientific and practical conferences and round tables at the Law Department, later – at the Law School, and today – at the Educational and Scientific Law School of Taras Shevchenko National University of Kyiv – shows the relevance and importance of issues related to legal regulation of various kinds of legal relations. The article analyzes the speeches of participants of the All-Ukrainian scientific-practical conference dedicated to the 10th anniversary of appropriate subdepartments: ‘Agrarian, Land, Environmental, Labor and Social Security Law: Achievements and Prospects of Development in Ukraine’, held at the Law School of Taras Shevchenko National University of Kyiv on the 12th of March, 2021.

Scientific reports and discussions of the conference participants on the methodology, theory and especially the practice of legal regulation of agrarian, environmental, land, labor relations, and social security relations are aimed at identifying problems and eliminating shortcomings and conflicts in current legislation. The participants of the conference concluded that the relations in the field of environmental safety, nature management and environmental protection need proper legal regulation, taking into account the development of modern approaches to addressing a number of issues in this area and new challenges. As science and technical and information development are in constant motion, improving and acquiring new forms and content, we should talk about “modernization” of approaches to understanding and legal regulation of environmental, land and agricultural relations. Problems in the field of legal support of labor relations and relations in the field of social protection are not left out. These issues have acquired special significance in the context of emergency state of medical and biological nature, namely the COVID-19 pandemic.

The participants of the conference repeatedly focused on the need for more thorough compliance with and implementation of international and European environmental legislation, which will be one of the prerequisites for sustainable development of our country, the development of legal consciousness and legal culture in Ukraine.

Key words: agrarian law, environmental law, land law, legal regulation, social security law, labor law.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2021.23

УДК 349.4

I.C. СЮЙВА

Ірина Сергіївна Сюйва, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID: 0000-0002-5001-2750

ПРАВОВІ ПИТАННЯ АГРОЛІСОТЕХНІЧНОЇ МЕЛІОРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Процеси деградації земель та опустелювання вже давно набули глобального виміру та належать до одних із найбільших викликів для сталого розвитку людства, які зумовлюють серйозні проблеми як екологічного, так і соціально-економічного характеру, включаючи голод та вимушену міграцію населення¹. В Україні налічується близько 800 видів ґрунтів, понад 60 % земельного фонду країни становлять унікальні чорноземні ґрунти, проте внаслідок нераціонального використання земельних ресурсів сьогодні близько 6,5 млн га українських ґрунтів вже непридатні для сільськогосподарських робіт², а як відомо, саме «ґрунт є одним із головних чинників забезпечення продовольчої безпеки держави і розглядається не лише як поверхня суші, а й як основа життя»³. Зазначене актуалізує дослідження правових питань охорони земель та раціонального використання земельних ресурсів, зокрема боротьби з опустелюванням, впровадження ґрунтозберігаючих технологій та інших меліоративних заходів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель та реалізації Цілей Сталого Розвитку, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року» та адаптованих з урахуванням специфіки розвитку України відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (Ціль 15: захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття)⁴.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі правові аспекти раціонального використання та охорони земель, зокрема правові питання заліснення та боротьби з опустелюванням, меліорації земель, проблеми правового режиму полезахисних лісових насаджень та інші були предметом досліджень вітчизняних учених, зокрема, В.І. Андрейцева, М.Я. Ващишин, Н.С. Гавриш, О.В. Гафурової, А.П. Гетьмана, А.Й. Годованюка, М.А. Дейнеги, М.В. Краснової, Д.М. Коломійцевої, П.Ф. Кулинич, Т.В. Лісової, Р.І. Марусенка, А.М. Мірошніченка, В.Л. Мунтяна, В.В. Носіка, О.М. Савельєвої, М.В. Шульги та інших.

© I.C. Сюйва, 2021

* *Iryna Siuiva, Ph.D. in Law, Assistant of the Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv*